

TARIX DARSLARINI SAMARALI O'QITISH VA XORIJ METODIKALARIDAN FOYDALANISH

Pirmanov Mansur Qadirbayevich

Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus shahri

I.Yusupov nomidagi ijod maktabi tarix fani o'qituvchisi

Yusipbaeva Zulqumar Raman qizi

Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus shahri

I.Yusupov nomidagi ijod maktabining 10-sinf o'quvchisi

Annotasiya: Tarix darslarini o'qitish ta'limning hal qiluvchi jihatini hisoblanadi, chunki u o'quvchilarga o'tmishdagi murakkabliklarni tushunish, bugungi kunni qadrlash va kelajakka tayyorgarlik ko'rish imkonini beradi. Biroq, tarixni o'qitishning an'anaviy usullari quruq, monoton va talabalarni jalb qilishda samarasizligi uchun tanqid qilindi. So'nggi yillarda tarixni o'qitishning yanada innovatsion, interaktiv va talabalarga yo'naltirilgan xorijiy usullarini qo'llashga qiziqish ortib bormoqda. Ushbu maqolada tarix darslarini samarali o'qitish va xorijiy usullardan foydalanish tanqidiy ko'rib chiqiladi, ularning afzalliklari, muammolari va ta'lim islohotlariga ta'siri haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: tarixiy davr, malakali pedagoglar, o'qitish usullari, izlanishlar, xorij tajribalari, zamonaviy usullar

Kirish: Tarix darslarini samarali o'qitish mavzuni chuqur tushunishni, shuningdek, murakkab g'oyalarni aniq va aniq yetkazish qobiliyatini talab qiladi. Tarixni o'qitishning ma'ruza va yodlash kabi an'anaviy usullari tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirmaganligi uchun tanqid qilindi. Aksincha, tarixni o'qitishning xorijiy usullari, masalan, so'rovga asoslangan yondashuv talabalarni savollar

berishga, dalillarni tahlil qilishga va tarixiy voqealarni o'z talqinlarini ishlab chiqishga undashga qaratilgan. Ushbu yondashuv nafaqat tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi, balki talabalarga tarixiy kontekst va jarayonlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Binobarin, o'qituvchining usullardan foydalanishi o'quvchilarning o'zini tutishi, chuqur o'rganishi va mazmunini tushunishiga bevosita ta'sir qiladi. Umuman olganda, ushbu sohada ikkita asosiy strategiya qo'llaniladi va ular samarali o'qitish va o'rganish, shu jumladan jamiyat bilan bog'liq; birinchisi, tarix mazmuni va o'tmishda sodir bo'lgan narsalar bilan bog'liq bo'lib, faktlar, g'oyalar, shaxslar va boshqa narsalarni olish va saqlash jarayoni bo'lib xizmat qiladi. didaktik ko'rsatish paytida chiqarib tashlangan joylar; uzoq yoki yaqin o'tmishdagi son-sanoqsiz faktlar, o'tmishdagi tsivilizatsiyalar va urf-odatlar, odamlarning jismoniy va ijtimoiy rivojlanishi haqidagi bilimlar; ikkinchisi, o'quvchilarimizni rivojlantirish/boyitish uchun band qilish uchun faol va ishtirokchi jamiyatdan foydalanishni anglatadi. Shunday qilib, ular didaktik poezdning bir qismiga aylanadi. Tarix darslarini samarali o'qitish tegishli yondashuvni va turli usullar va o'quv qo'llanmalaridan foydalanishni talab qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tarixni o'qitish jarayonida tarix o'qituvchisining munosabati, qo'llaniladigan yondashuv va usullar o'qituvchining dunyo bilimlari va tajribasi, o'qitilayotgan talabalarning tabiati/yetukligi, tarixni o'qitish mazmuni, o'qituvchi va uning madaniyati kabi omillarga bog'liq.

Tarixni o'qitishning ahamiyati

O'z tarixiga ega bo'lmagan shaxs, garchi bu tarix mag'lubiyat va muvaffaqiyatsizlikning fojiali sahifalariga ega bo'lsa ham, odamga bu girdobli hayot dengizida omon qolishga yordam beradigan kichik, hayotiy orollarga ham intilmaydi; buzilgan yoki butunlay o'chirilgan tasvir bilan odam osongina qul bo'lishi mumkin. Vaziyat ijobiy bo'lmaydi va tarqalish va yo'qotishga olib keladi. Bu bizni tarixdan ajratmaydi va shaxsiyatni rivojlantiradigan ajdodlarimiz tomonidan bizga moslashtirilgan shaklga aylanmaydi. O'zgaruvchan va ijodiy odamlar biz intilayotgan va yaratadigan g'ayrioddiy tipik turdir. Ittifoqning qulashi biz rad etishimiz, unutishimiz, "ularning janglari" yoki shunchaki ajratish uchun hamma narsani rad etishimiz kerak degani emas.

Bugungi sharoitda o'z mamlakati va uning madaniyatini sevadigan va unga intiladigan har tomonlama rivojlangan, ijodkor shaxslarni tarbiyalash mumkin emas. Milliy mustaqillik yillarida vatanparvarlik tuyg'ularini tarbiyalash uchun zarur bo'lgan tarix fanlari sovet tarixiy dogmasiga, tarixga, soyada qolgan fanga aylantirildi. Sovet davrida tanlab olingan va maxsus yaratilgan axborot sohasini o'rganish nufuzni oshirish qat'iy markaziy mafkuraviy nazorat ostida olib borildi.

Xorijiy o'qitish usullariga umumiy nuqtai

Boshqa metodologiyadan foydalanishning ahamiyati xalqaro darajada mustahkamlanib, xalqaro o'qitish uslubiga ahamiyat beradi. Ta'lim va madaniyat kontekstidan kelib chiqib, o'quv dasturini ishlab chiqish va ularni ma'lum bir mamlakat nuqtai nazaridan moslashtirish tavsiya etiladi. Shuningdek, muayyan geografik hududlarda yoki xalqaro darajadagi muayyan kontekstlarda muvaffaqiyatli ta'lim protseduralari yoki samarali o'qitish metodologiyalarining boshqa an'analari—juda aniq geografik hududlarda yoki xalqaro darajadagi o'ziga xos kontekstlarda yaratilgan yoki qo'llaniladigan o'qitish metodikalaridir. Bularga ta'lim protseduralari uchun ishlatiladigan umumiy/ko'p intizomli mo'ljallangan usullar turli mamlakatlar, madaniyatlar va geografik hududlarda o'xshash/hisobdor, shuningdek, mahalliy darajada o'qitish nuqtai nazaridan xalqaro darajadagi samarali metodologiyalar kiradi.

Tarixni o'qitishning eng samarali xorijiy usullaridan biri bu talabalarga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlik va loyihaga asoslangan ta'limni ta'kidlaydigan Finlyandiya yondashuvidir. Finlyandiyada tarix o'qituvchilari talabalarni jalb qilish va faol o'rganishni rivojlantirish uchun rol o'ynash, munozaralar va simulyatsiyalar kabi turli xil innovatsion usullardan foydalanadilar. Masalan, talabalardan turli xil tarixiy shaxslarning rollarini o'z zimmlariga olish va munozaralar va munozaralarda qatnashish orqali Frantsiya inqilobi kabi tarixiy voqeani qayta tiklashni so'rashlari mumkin. Ushbu yondashuv nafaqat tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi, balki talabalarga muloqot, hamkorlik va muammolarni hal qilish kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Tarixni o'qitishning yana bir samarali xorijiy usuli-bu talabalarni jalb qilish va interaktiv ta'limni rivojlantirish uchun texnologiya va multimedia resurslaridan

foydalanishni ta'kidlaydigan avstraliyalik yondashuv. Avstraliyada tarix o'qituvchilari tarixni hayotga tatbiq etish va uni talabalar uchun yanada qulayroq va qiziqarli qilish uchun virtual haqiqat, podkastlar va onlayn simulyatsiyalar kabi turli xil raqamli vositalardan foydalanadilar. Masalan, talabalar qadimiy Pompey shahri kabi tarixiy joylarni o'rganish uchun virtual haqiqatdan foydalanishlari yoki tarixiy mavzular va muammolarni o'rganish uchun o'zlarining podkastlarini yaratishlari mumkin. Ushbu yondashuv nafaqat interaktiv ta'limni targ'ib qiladi, balki talabalarga raqamli savodxonlik va media-tahlil kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Tarixni o'qitishning xorijiy usullarining afzalliklariga qaramay, e'tiborga olish kerak bo'lgan bir qancha qiyinchiliklar va cheklovlar mavjud. Asosiy muammolardan biri bu resurslar va infratuzilmaning yetishmasligi, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, bu yerda texnologiya va raqamli resurslardan foydalanish cheklangan bo'lishi mumkin. Yana bir qiyinchilik-bu o'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish zarurati, chunki ko'plab o'qituvchilar tarixni o'qitishning innovatsion usullari bilan tanish bo'lmasligi mumkin. Bundan tashqari, xorijiy usullarning madaniy ahamiyati va sezgirligi, xususan, turli xil madaniy va tarixiy kontekstga ega mamlakatlarda xavotirlar bo'lishi mumkin.

Tarix darslarini samarali o'qitish mavzuni chuqur tushunishni, shuningdek, murakkab g'oyalarni aniq yetkazish qobiliyatini talab qiladi. Tarixni o'qitishning xorijiy usullari, masalan, so'rovga asoslangan yondashuv, Finlyandiya yondashuvi va Avstraliya yondashuvi talabalarni jalb qilish va faol o'rganishni rag'batlantirishning innovatsion va samarali usullarini taklif etadi. Shu bilan birga, resurslar va infratuzilmaning yetishmasligi, o'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish zarurati, madaniy dolzarblik va sezgirlik bilan bog'liq xavotirlarni hisobga olish kerak bo'lgan bir nechta muammolar va cheklovlar mavjud. Oxir oqibat, tarix darslarini samarali o'qitish innovatsiyalar, ijodkorlik va talabalarga yo'naltirilgan ta'limga sodiqlikni, shuningdek talabalarning o'zgaruvchan ehtiyojlari va sharoitlariga moslashish va javob berishga tayyorlikni talab qiladi.

Ta'lim islohotiga ta'siri nuqtai nazaridan tarix darslarini samarali o'qitish va xorijiy usullardan foydalanish o'quv dasturlarini loyihalash, o'qituvchilar tayyorlash va ta'lim siyosatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, ta'lim siyosatchilari va o'quv dasturlari

dizaynerlari tarix ta'limi muhimligini anglashlari va o'qituvchilarga tarixni o'qitishning innovatsion va samarali usullarini ishlab chiqishlari uchun yetarli manbalar va yordam berishlari kerak. Ikkinchidan, o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari tarixni o'qitishda innovatsion usul va texnologiyalardan foydalanish bo'yicha o'qituvchilarning ko'nikmalari va bilimlarini rivojlantirishga qaratilishi kerak. Va nihoyat, ta'lim siyosatchilari yangilik va tajriba madaniyatini targ'ib qilishlari, o'qituvchilarni yangi yondashuvlar va usullarni sinab ko'rishga, o'z tajribalari va ilg'or tajribalarini boshqalar bilan bo'lishishga undashlari kerak.

Bundan tashqari, tarix darslarini samarali o'qitish va xorijiy usullardan foydalanish talabalarning o'quv natijalari va ilmiy yutuqlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini targ'ib qilish orqali tarixni o'qitishning innovatsion usullari talabalarga yaxshi ilmiy natijalarga erishishga va 21-asr uchun zarur ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, tarixni yanada qiziqarli va qulayroq qilish orqali innovatsion usullar talabalarning motivatsiyasi va tarixga qiziqishini oshirishga yordam beradi, bu esa o'quv natijalarini yaxshilashga va mavzuni ko'proq qadrlashga olib keladi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, tarix darslarini samarali o'qitish va xorijiy usullardan foydalanish tarix ta'limi uchun istiqbolli yo'lni taklif etadi. Innovatsion va talabalarga yo'naltirilgan yondashuvlarni qo'llash orqali o'qituvchilar tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishlari va talabalarga tarixiy kontekst va jarayonlarni chuqurroq tushunishlariga yordam berishlari mumkin. Biroq, ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan bir nechta muammolar va cheklovlar mavjud va ta'lim siyosatchilari, o'quv dasturlari dizaynerlari va o'qituvchilar tarix ta'limida innovatsiya va tajriba madaniyatini targ'ib qilish uchun birgalikda ishlashlari kerak. Oxir oqibat, tarix darslarini samarali o'qitish talabalarga yo'naltirilgan ta'lim, innovatsiya va ijodkorlikka sodiqlikni, shuningdek talabalarning o'zgaruvchan ehtiyojlari va sharoitlariga moslashish va javob berishga tayyorlikni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shaturaev, J. (2014). *Indoneziya va O'zbekistondagi boshlang'ich maktablarda o'qitish va o'qitish jarayonining o'xshash va farqli tomonlarini qiyosiy o'rganish. Indoneziya Pendidikan universiteti.*
2. Odilov, B.A. va Karimov, N. R. (2020). *XX asrning 20-30 yillarida maqsadli tadqiqotlar tahlili. PalArchning Misr arxeologiyasi jurnali / Misr, 17 (6), 8887-8893.*
3. Rasuljonovna, I.N., & Raxmonqulovich, K.N. (2020). *Miloddan avvalgi II-I asrlarda Qadimgi Bakteriyalar va Xitoy o'rtasidagi savdo aloqalari (Qadimgi Xitoy manbalari va arxeologik materiallar asosida). Amerika ijtimoiy fanlar va ta'lim innovatsiyalari jurnali, 2(07), 47-51.*
4. Karimov, N., & Doniyorov, A. (2019). *Hadislarga oid qarama-qarshi fikrlar. IJITEE, ISSN, 2278-3075. Shomurodov, O.N. (2021). O'zbekistonda tasviriy san'at o'qitish tarixi. O'rta Yevropa ilmiy byulleteni, 9.*
5. Badalova, B. (2020). *Talabalarga rus va o'zbek tillarini chet tili sifatida o'rgatishning zamonaviy metodlari. Fan va ta'lim, 1(Maxsus 2-son), 47-50.*
6. Karimov, N. (2022). *SARQ MADANIYATI VA MORASINI O'RGANISH VA TARQIQTISHNING AHAMIYATI. Sharq tarix, siyosat va huquq jurnali, 2(03), 28-33.*
7. Shayxislomov, N. (2020). *O'zbek tili darslarida o'quvchilar nutqini o'stirishning asosiy yo'nalishlari va interfaol usullari. Yevropa tadqiqot jurnali*